

ਉਧਮ ਸਿੰਘ

ਮੈਂ ਇਕ ਨਾਮਵਰ ਨਾਟਕਕਾਰ ਹਾਂ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਜੰਮਪਲ ਹਾਂ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ 1919 ਦਾ ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਦਾ ਸਾਕਾ ਵਾਪਰਿਆ। ਜਨਰਲ ਡਾਇਰ ਨੇ ਨਿਹੱਥਿਆਂ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਮੋੜ ਲਿਆ। ਹਿੰਦੂਆਂ, ਸਿੱਖਾਂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠਾ ਖੂਨ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਵਹਿਆ। ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲਾ ਬਾਗ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੜਦਾ ਹੈ ਸ਼ਹੀਦ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਂ ਜਿਸਨੇ 13 ਮਾਰਚ 1940 ਵਿਚ ਓਡਵਾਇਰ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰਕੇ ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲਾ ਬਾਗ 'ਚ ਡੁਲ੍ਹੇ ਖੂਨ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲਿਆ।

ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਉਸ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜਿਸਦੇ ਬਾਰੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੁਣ ਤੱਕ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖੁਫੀਆ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਰੀਕਾਰਡ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸਨ। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਇੰਡੀਅਨ ਵਰਕਰਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ (ਗਰੇਟ ਬ੍ਰਿਟੇਨ) ਅਤੇ ਕਲਾਕਾਰ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵੱਲੋਂ ਬਰਤਾਨਵੀ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਜਥੇਬੰਦ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਰਾਹੀਂ ਭਾਰਤ ਭੇਜੇ ਗਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਇਨਕਲਾਬੀਆ ਬਿਆਨ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਜਦੋਂ ਐਟੋਕਿਨਸਨ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ...

ਇਹ ਨਾਟਕੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਜਾਂ ਫੀਚਰ ਸਿਰਫ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਬਿਆਨਾਂ ਨਾਲ ਵਾਕਫ਼ਕਾਰੀ ਲਈ ਹਨ। ਸ਼ਹੀਦ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਵੀ ਇਕ ਨਾਟਕ ਦਾ ਕਲਾਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੱਜ ਐਟਕਿਨਸਨ ਵੀ ਕਲਾਕਾਰ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਅਤੇ ਇਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਔਰਤ-ਇਹ ਵੇਸ਼ਭੂਸ਼ਾ ਤੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਸਲੀ ਪਾਤਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣਗੇ। ਪਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਇਹ ਸਵਾਂਗ ਹੀ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਜੱਜ : ਮਿਸਟਰ ਸਿੰਘ - ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਇਕ ਸਾਜਿਸ਼ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮਿਸਟਰ ਓਡਵਾਇਰ ਦਾ ਕਤਲ ਕੀਤਾ। ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਰੀਵਾਲਵਰ ਸੀ ਤੇ ਤੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ

3 ਗੋਲੀਆਂ ਮਕਤੂਲ ਨੂੰ ਲਗੀਆਂ।

ਉਧਮ ਸਿੰਘ : ਜੱਜ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਅਸਲੀ ਨਾਂ ਨਾਲ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਏ। ਮੈਂ ਰਾਮ ਮੁਹੰਮਦ ਸਿੰਘ ਆਜ਼ਾਦ ਹਾਂ - ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਹੋਰ ਨਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹਨ - ਉਹ ਗ਼ਲਤ ਹਨ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਰੀਵਾਲਵਰ ਤੋਂ ਗੋਲੀਆਂ ਇਕ ਰੋਸ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਨ ਲਈ ਚਲਾਈਆਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਚਲਾਈਆਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਕੱਲ ਯਾਨੀ 12 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਇੰਡੀਆ ਆਫਿਸ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਮੈਂ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਨਾਂ ਸਰ ਹਸਨ ਸੋਹਰਵਰਦੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਹੋਰ ਵੀ ਲੋਕ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਮਿਲਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਮੈਂ ਉਥੇ ਹੀ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜੋ ਕਾਰਟਨ ਹਾਲ ਵਿਚ ਹੋਣੀ ਸੀ, ਉਥੇ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਓਡਵਾਇਰ ਨੇ ਤਕਰੀਰ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ ਅਤੇ ਰੋਸ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਬਣਾਇਆ। ਰੋਸ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰੀਵਾਲਵਰ ਲਿਆ।

ਜੱਜ : ਤੂੰ ਰੋਸ ਕਿਉਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ?

ਉਧਮ : ਕਿਉਂਕਿ ਤਕਰੀਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾਂ ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ਼ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਨਾਲ ਜੁੜਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਸੀ।

ਮੀਟਿੰਗ ਖਤਮ ਹੋਣ 'ਤੇ ਸੀ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਵਿਚੋਂ ਰੀਵਾਲਵਰ ਕੱਢਿਆ ਅਤੇ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਧ ਵੱਲ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ।

ਜੱਜ : ਤੂੰ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ ?

ਉਧਮ : ਹਾਂ - ਮੈਂ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਾਮਰਾਜ ਅਧੀਨ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖੇ ਮਰਦਾ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਜਾਂ ਚਾਰ ਫਾਇਰ ਕੀਤੇ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਉਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਅਫਸੋਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਮੇਰਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ 10 ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਵੀਹ ਸਾਲ ਦੀ ਜਾਂ ਮੈਨੂੰ ਫਾਹੇ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਮਕਸਦ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜਾਨ ਲੈਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਰਾਮ ਮੁਹੰਮਦ ਸਿੰਘ ਆਜ਼ਾਦ ਸਿਰਫ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਕਥਾਕਾਰ : ਤੇ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਠ ਗਈ - ਤੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ

ਜਦੋਂ ਉਹ ਫੇਰ ਬੈਠੀ ਤਾਂ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਉਹ ਬਿਆਨ ਜੋ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਬਿਆਨ ਹੈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

(ਜੱਜ ਆਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹੈ - ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਧਮ ਸਿੰਘ)

ਉਧਮ ਸਿੰਘ : ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਮਾਜ, ਮੁਰਦਾਬਾਦ

ਜੱਜ : ਇਹ ਇਕ ਕੋਰਟ ਹੈ, ਕੋਈ ਪਬਲਿਕ ਮੀਟਿੰਗ ਨਹੀਂ।

ਉਧਮ ਸਿੰਘ : ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ - ਪਰ ਮੈਂ ਉਹ ਕੁਝ ਕਹਿੰਨਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਹੈ - ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਬਾਕੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਮਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਭਿਅਕ ਕੌਮ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹੋ ਪਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਦੇ ਪਿਆਸੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਉਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਢਾਹ ਰਹੇ ਹੋ, ਉਸ ਤੋਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬਾਸਟਰਡ ਹੋ - ਹਰਾਮ ਦੀ ਔਲਾਦ ਹੋ - ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹਰਾਮੀ ਹੋ, ਹਰਾਮੀ ਹੋ... ..

ਜੱਜ : ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਸਿਆਸੀ ਭਾਸ਼ਣ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਸਕਦਾ। ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਅਹਿਮ ਗੱਲ ਦੱਸਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੱਸ।

ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ: ਮੈਂ ਜੱਜ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਪਾਵਰਜ਼ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 6 ਦੇ ਅਧੀਨ ਤੁਸੀਂ ਹਦਾਇਤ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਰੀਪੋਰਟ ਨਾ ਛਾਪੀ ਜਾਏ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਬੰਦ ਕਮਰੇ 'ਚ ਸੁਣਵਾਈ ਹੋਵੇ।

ਉਧਮ ਸਿੰਘ : ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਬੜੀ ਪਾਵਰ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਨ ਸੱਚ ਸੁਣਨ ਦੇ ਆਦੀ ਨਹੀਂ ਪਰ ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਏ, ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਾਂਗਾ।

ਜੱਜ : ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਦੱਸ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਤੂੰ ਬੋਲੇਗਾ ਉਹ ਕਦੀ ਵੀ ਤੇ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛਪੇਗਾ, ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, ਮੁਕੱਦਮੇ ਬਾਰੇ ਕਹਿਣਾ ਹੈ। ਏਧਰ ਉਧਰ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਤੈਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ - ਹੁਣ ਅਗੇ ਗੱਲ ਕਰ।

ਉਧਮ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਉਸ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬਹੁਤ ਝੂਠ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਜੱਜ : ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਸਾਰੇ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਤੂੰ ਜੋ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਉਤੇ ਕਹਿ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਜ਼ਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ ਜਿਹੜੀ ਮੌਤ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਉਧਮ ਸਿੰਘ : ਮੈਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ

ਚਿੰਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਮਰਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਮਰਨ 'ਤੇ ਮਾਣ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਮਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ ਮੇਰੀ ਥਾਂ ਲੈਣਗੇ ਅਤੇ ਗੰਦੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਕੁੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦੇਣਗੇ।

ਜੱਜ : ਮੈਂ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ।

ਉਧਮ ਸਿੰਘ : ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਣਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਊਰੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਖਲੋਤਾ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਵਡੇ ਅਫਸਰ, ਵਡੇ ਜੱਜ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਉਥੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਲੁੱਟਦੇ ਹੋ, ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਡੀਆਂ ਪੱਦਵੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਆਏ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮੌਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਕਹਿੰਨਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਰੋਸ ਲਈ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਦਿਲੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਗੰਦੇ ਕੁੱਤਿਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਜ਼ਰੂਰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਕ ਦਿਨ ਆਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਕੁੱਤੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਜਾਵੇਗੇ।

ਤੁਸੀਂ ਮਾਸੂਮਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਫਿਰ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਸਭਿਅਤਾ ਤੇ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦਾ ਝੰਡਾ ਉੱਚਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਪਰ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡਾ ਢੋਂਗ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗਾ।

ਜੱਜ : ਮੈਂ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਸਕਦਾ।

ਉਧਮ ਸਿੰਘ : ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਣਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਬੋਲਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ - ਤੇ ਮੈਂ ਫੇਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੁੱਤੇ ਹੋ ਗੰਦੇ ਕੁੱਤੇ ਹੋ।

ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਾਮਰਾਜ ਮੁਰਦਾਬਾਦ

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਗੰਦੇ ਕੁੱਤੇ ਮੁਰਦਾਬਾਦ

ਜੱਜ : ਕੋਰਟ ਉਠਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪਰ ਮੈਂ ਹੁਕਮ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੁਹੰਮਦ ਸਿੰਘ ਆਜ਼ਾਦ ਦਾ ਕੋਈ ਬਿਆਨ ਪ੍ਰੈਸ ਵਿਚ ਨਾ ਜਾਏ -

ਉਧਮ ਸਿੰਘ : ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਾਮਰਾਜ ਮੁਰਦਾਬਾਦ

ਇਨਕਲਾਬ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ

(ਸਮਾਪਤ)